

KOMENTÁR K ODPORÚČANIAM

Slovenská kardiologická spoločnosť pripravila veľmi rýchlo po zverejnení NCEP ATP III (2001) „**Lipidový konsenzus – 2**“, ktorý bol publikovaný v časopise *Kardiológia/Cardiology* v januári 2002 (*Cardiol* 2002;11:47–55). Pokladáme za opodstatnené upozorniť na to, že algoritmus liečby dyslipidemií tak, ako je uverejnený v tomto materiáli, je aktuálne platný. Viaceré body Lipidového konsenzu – 2 majú progresívnejšie črty ako teraz predložené odporúčania ESC. Skupina odborníkov SKS, ktorá sa vyjadruje k Odporúčaniam pre prevenciu srdcovocievnych chorôb v klinickej praxi, je toho názoru, že základné kroky Lipidového konsenzu – 2 majú byť integrálnou súčasťou teraz predkladaného materiálu o prevencii kardiovaskulárnych ochorení. Niektoré údaje sme aktualizovali v súlade s najnovšími odbornými materiálmi svetových, európskych a slovenských odborných spoločností (najmä v oblasti diabetológie) a zosúladiť sme rizikovú stratifikáciu v Lipidovom konsenze – 2 podľa systému SCORE.

KROK 1 Stanovenie hladiny lipoproteínov – kompletný lipoproteínový profil po minimálne 12-hodinovom hladovaní

Klasifikácia hladín celkového cholesterolu (TC), LDL cholesterolu (LDL), HDL cholesterolu (HDL) a triacylglycerolov (TG) (v mmol/l)

LDL cholesterol – primárny cieľ pre liečbu

Hladina

< 2,5	optimálna
2,5 – 3,5	blízka optimálnej
> 3,5 – 4,0	hranične zvýšená
> 4,0 – 5,0	vysoká
> 5,0	veľmi vysoká

Celkový cholesterol

Hladina

< 5,0	požadovaná
5,0 – 6,0	hranične zvýšená
> 6,0	vysoká

HDL cholesterol

Hladina *muži*

< 1,0	nízka
1,0 – 1,4	blízka optimálnej
> 1,4	optimálna

Hladina *ženy*

< 1,2	
1,2 – 1,6	
> 1,6	

Triacylglyceroly

Hladina

< 2,0	normálna
2,0 – 3,0	hranične zvýšená
> 3,0 – 5,5	vysoká
> 5,5	veľmi vysoká

KROK 2 Identifikácia klinickej prítomnosti aterosklerózy, ktorá potvrdí vysoké riziko ICHS príhody (respektíve rizikové ekvivalenty ICHS)

- Klinická ICHS
- Symptomatická AS oklúzia karotickej artérie
- Obliterujúca AS periférnych artérií
- Aneurizma abdominálnej aorty
- Diabetes mellitus

KROK 3 Zistenie prítomnosti hlavných rizikových faktorov (okrem LDL-CH)

Hlavné rizikové faktory (okrem LDL-CH), ktoré modifikujú cieľové hladiny LDL-CH*)

- Fajčenie cigariet
- Artériová hypertenzia (krvný tlak $\geq 140/90$ mmHg alebo jestvujúca antihypertenzná farmakoterapia)
- Nízka hladina HDL cholesterolu menej ako 1,0 mmol/l **)
- RA predčasnej ICHS (mužskí príbuzní 1. stupňa pred 55. rokom veku, ženskí príbuzní 1. stupňa pred 65. rokom veku)
- Vek (muži vo veku 45 rokov a viac, ženy vo veku 55 rokov a viac)

*) *Diabetes mellitus sa považuje za riziko porovnateľné s rizikom ICHS.*

***) *Hladina HDL-CH 1,6 mmol/l a viac sa pokladá za „negatívny“ rizikový faktor. Jeho prítomnosť eliminuje zo súčtu rizikových faktorov jeden pozitívny rizikový faktor.*

KROK 4 Stanovenie 10-ročné rizika ICHS (podľa SCORE)

KROK 5 Stanovenie rizikovej kategórie (upravené pre SCORE)

- Stanovenie liečebného cieľa pre hladinu LDL cholesterolu
- Stanovenie potreby terapeutických úprav v životnom štýle (ÚŽŠ)
- Stanovenie úrovne pre úvahu o farmakoterapii

Tri odlišné rizikové kategórie, ktoré ovplyvňujú požadované cieľové hladiny LDL cholesterolu, začiatok úprav životného štýlu a uvažovanie o začiatku farmakoterapie

Riziková kategória	Cieľová hladina LDL (mmol/l)	Hladina LDL pre začiatok terapeutických ÚŽŠ (mmol/l)	Hladina LDL pre začiatok farmakoterapie (mmol/l)
prítomná ICHS alebo jej rizikové ekvivalenty (10-ročné riziko ≥ 10 %)	< 2,5	$\geq 2,5$	> 3,5 (2,5 – 3,5 individuálne rozhodnutie podľa stavu pacienta)
2+ rizikové faktory (10-ročné riziko 5 – 9 %)	< 3,5	$\geq 3,5$	$\geq 3,5$ (pri riziku 5 – 9 %) > 4,0 (pri riziku < 5 %)*
0 – 1 rizikový faktor (pri riziku <5 %)	< 4,0	$\geq 4,0$	$\geq 5,0$ 4,0 – 5,0 (liečba možná)

*) podľa SCORE a individuálneho klinického posúdenia pacienta

KROK 6 Ak je hladina LDL cholesterolu vyššia ako odporúčaná cieľová hodnota, začať liečbu úpravami v životnom štýle (ÚŽŠ) (použiť PRÍLOHU o diétnych opatreniach)

- Diéta pri ÚŽŠ
  - nasýtené tuky < 7 % kalórií, príjem cholesterolu < 200 mg/deň
  - liečebné možnosti na výraznejšie zníženie hladiny LDL cholesterolu
    - ◆ zvýšením príjmu rozpustnej vlákniny (10 – 25 g/deň)
    - ◆ zvýšený príjem ovocia a zeleniny (porcia ovocia alebo zeleniny s každým jedlom), 500 – 600 g/deň
    - ◆ nekonzumovať alkohol
- Zníženie telesnej hmotnosti
- Zvýšenie pohybovej aktivity

KROK 7 Uvážiť prídanie medikamentózneho liečby, ak je hladina LDL cholesterolu vyššia ako odporúčaná cieľová hodnota (podľa kroku 5)

- Pri ICHS a jej ekvivalentoch sa odporúča začať farmakoterapiu súčasne s ÚŽŠ
- V ostatných rizikových kategóriách uvážte prídanie hypolipemika po troch mesiacoch ÚŽŠ

Lieky ovplyvňujúce lipoproteínový metabolizmus

Lieková skupina	Látky a denné dávky	Efekt na lipidy	Vedľajšie účinky	Kontraindikácie
<i>Statíny</i>	lovastatín (20 – 60 mg) pravastatín (20 – 40 mg) simvastatín (20 – 80 mg) fluvastatín (20 – 80 mg) atorvastatín (10 – 80 mg)	LDL ↓ 18 – 55 % HDL ↑ 5 – 15 % TG ↓ 7 – 30 %	myopatia, zvýš. hepat. enzýmov	absolútne: aktívne hepatálne ochorenie relatívne: súčasné užívanie určitých liekov *)
<i>Živice (sekvestranty žlčových kyselín)</i>	cholestyramín cholestipol	LDL ↓ 15 – 30 % HDL ↑ 3 – 5 % TG ↓ 20 – 50 %	GIT nevoľnosť, zápcha, zníž. resorb. iných liekov	absolútne: dysbetalipoproteinémia; TG > 4,5 mmol/l relatívne: TG > 2,0 mmol/l
<i>Kyselina nikotínová a jej deriváty</i>	kryštalická s predlž. uvoľňovaním so spomal. uvoľňovaním	LDL ↓ 5 – 25 % HDL ↑ 15 – 35 % TG ↓ 20 – 50 %	vyrážka, hyperglykémia, hyperurikémia, dna, GIT ťažkosti, horného typu, hepatotoxicita	absolútne: chronické hepatálne ochorenie, ťažká dna relatívne: diabetes mellitus, hyperurikémia, vredová choroba gastroduodena
<i>Fibráty</i>	gemfibrozil fenofibrát ciprofibrát bezafibrát	LDL ↓ 5 – 20 % **) HDL ↑ 10 – 20 % TG ↓ 20 – 50 %	dyspepsia, žlčové kamene, myopatia, zvýš. hepat. enzýmov	absolútne: ťažká renálna insuficiencia, ťažké hepatálne ochorenie

*) cyklosporíny, makrolidové antibiotiká, rôzne antimykotiká a inhibítory cytochrómu P-450 (fibráty a niacín možno použiť s patričnou opatrnosťou);

***) môžu sa zvyšovať u pacientov s vysokou hladinou TG

KROK 8	Zistiť prítomnosť metabolického syndrómu. Ak je prítomný, začať ho liečiť po troch mesiacoch ÚŽŠ

Klinická manifestácia metabolického syndrómu – prítomnosť ktorýchkoľvek *troch* z nasledujúcich uvedených ukazovateľov

Rizikový faktor	Definovaná úroveň
Abdominálna obezita muži ženy	obvod pásu > 102 cm > 88 cm
Triacylglyceroly	≥ 2,0 mmol/l
HDL cholesterol muži ženy	< 1,0 mmol/l < 1,2 mmol/l
Krvný tlak	systolický ≥ 130 mmHg diastolický ≥ 80 mmHg
Glykémia nalačno	> 5,6 mmol/l *)

*) Podľa najnovších odporúčaní medzinárodných diabetologických spoločností aj Slovenskej diabetologickej spoločnosti

Liečba metabolického syndrómu

- liečba vyvolávajúcich príčin (zvyšená telesná hmotnosť/obezita, telesná neaktivita):
  - úprava telesnej hmotnosti
  - zvýšenie telesnej aktivity
- liečba lipidových a nelipidových rizikových faktorov, ktoré pretrvávajú napriek ÚŽŠ:
  - liečba artériovej hypertenzie
  - kyselina acetylsalicylová a jej ekvivalenty u pacientov s ICHS na zmiernenie protrombotického stavu
  - liečba hypertriacylglycerolémie a/alebo nízkeho HDL cholesterolu

KROK 9   **Liečba zvýšených hladín triacylglycerolov (TG)**

ATP III klasifikácia sérových hladín TG (mmol/l)

Hladina	
< 2,0	normálna
2,0 – 3,0	hranične zvýšená
>3,0 – 5,5	vysoká
> 5,5	veľmi vysoká

Liečba zvýšených hladín TG (nad 2,0 mmol/l)

- primárnou úlohou je dosiahnuť cieľové hladiny LDL cholesterolu
- intenzifikovať redukovanie telesnej hmotnosti
- nekonzumovať alkohol
- zvýšiť telesnú aktivitu
- ak je hladina TG nad 3,0 mmol/l, určiť si sekundárny cieľ pre non-HDL cholesterol (celkový cholesterol *mínus* HDL cholesterol), ktorého cieľová hodnota má byť cieľový LDL cholesterol *plus* 1,0 mmol/l

Porovnanie cieľových hladín pre LDL a non-HDL cholesterol v troch rizikových kategóriách

Riziková kategória	Cieľ pre LDL (mmol/l)	Cieľ pre non-HDL (mmol/l)
ICHS a EKVIVALENTY ICHS (10-ročné riziko ICHS $\geq 5\%$)	< 2,5	< 3,5
Mnohopočetné rizikové faktory (2+) (10-ročné riziko < 5%)	< 3,5	< 4,0
0 – 1 rizikový faktor	< 4,0	< 5,0

Ak je hladina TG 3,0 – 5,5 mmol/l, po dosiahnutí cieľovej hladiny LDL cholesterolu je potrebné zvážiť, či je nevyhnutné dosiahnuť cieľovú hladinu HDL cholesterolu

- intenzifikovaná liečba s liekmi znižujúcimi LDL cholesterol
- pridanie fibrátu alebo kyseliny nikotínovej na ďalšie zníženie VLDL cholesterolu

Ak je hladina TG nad 5,5 mmol/l, prvoradá je znížiť ich hladinu ako prevenciu pankreatitídy

- veľmi nízkotuková diéta (menej ako 15 % kalorického príjmu z tukov), nekonzumovať alkohol
- úprava telesnej hmotnosti a zvýšenie telesnej aktivity
- fibráty alebo kyselina nikotínová
- keď je hladina TG menej ako 5,5 mmol/l, zamerať sa na zníženie LDL cholesterolu

Liečba nízkeho HDL cholesterolu (pri hladine < 1,0 mmol/l)

- prvoradá je dosiahnuť cieľové hodnoty LDL cholesterolu, potom:
- intenzifikovať kontrolu telesnej hmotnosti a zvýšiť telesnú aktivitu, nekonzumovať alkohol
- ak sú hladiny TG 3,0 – 5,5 mmol/l, dosiahnuť cieľové hodnoty HDL
- ak sú hladiny TG menej ako 3,0 mmol/l (izolovaný nízky HDL) pri ICHS alebo ICHS ekvivalente uvažovať o liečbe fibrátom alebo kyselinou nikotínovou

PRÍLOHA DIÉTNE ODPORÚČANIA V RÁMCI OPTIMÁLNEJ LIEČBY DYSLIPOPROTEINÉMIÍ DOSPELÝCH

- **Právo na výživu prospešnú zdraviu je integrálnou súčasťou Všeobecnej deklarácie ľudských práv.** Diétne odporúčania a zásady zdravej výživy majú byť zakomponované medzi ústavné práva občanov Slovenskej republiky.
- **Žiadna potravinu neobsahuje všetky pre zdravie potrebné výživové zložky. Prvoradou podmienkou správnej výživy je čo najväčšia pestrosť.**
Zdraviu prospešná potrava musí obsahovať čo najširší sortiment čerstvého ovocia, čerstvej zeleniny, obilovín, cereálií, strukovín, orechov, nízkoťučných mliečnych výrobkov (kyslomliečnych a tvrdých syrov), mastných morských rýb, nemastnej hydiny a chudého mäsa (vrátane bravčového).
- **Nenahraditeľnou zložkou správnej výživy je kvalitná, dostatočne tvrdá pitná voda v celkovom množstve aspoň dva litre denne.**
- Pri varení nepoužívať zmäččovače pitnej vody.
- **Denná pohybová aktivita** je neoddeliteľnou súčasťou všetkých diétnych opatrení:
  - bez pohybovej aktivity stráca diétny režim svoj zmysel
  - pohybová aktivita minimálne 30 minút denne s postupným predlžovaním na 60 minút denne (chôdza, bicyklovanie, plávanie), aby sa dosiahlo 60 – 70 % maximálnej pulzovej frekvencie (orientačne 220 mínus vek)
  - redukovať čas sedenia
  - jedným z cieľov je obvod pásu u mužov < 102 cm a u žien < 88 cm
- Jednoduché rady pri výbere ovocia a zeleniny:
  - Voľte dobre zrelé druhy: tmavozelené, tmavomodré, tmavočervené, tmavooranžové, sýtožlté. Tieto druhy sú výnimočným zdrojom vitamínov, minerálov a účinných antioxidantov.
  - Jedzte ich najlepšie na začiatku každého jedla päť až 6x denne v celkovom množstve 400 až 500 gramov.
- Čo najvýznamnejšie zvyšuje plazmatickú hladinu cholesterolu?
  1. **Saturované mastné kyseliny** – sú najviac obsiahnuté v tropických olejoch (v kokosovom oleji 86 %, v palmovom jadrovom oleji 81 %).
  2. **Transformy mastných kyselín** – súčasne významne znižujú hladinu ochranného HDL. Ich celkový negatívny potenciál je vyšší ako u nasýtených mastných kyselín.
Hlavný zdroj:
    - hydrogenizované (tuhé), ale aj čiastočne hydrogenizované margaríny a výrobky z nich (tukové pečivo, koláče, keksy, krekerky, hotové polievky, omáčky, náhrady šľahačky a podobne)
    - jedlá pripravené fritovaním – reštaurácie rýchleho občerstvenia (zemiakové hranolky, vyprážený syr, vyprážené kurence, vyprážené rybie filé, vyprážené cukiny, vyprážený karfiol, šampiňóny, langoše, šišky a podobne)
  3. **Cholesterol z potravy** – jeho vplyv na hladinu cholesterolu v krvi je najnižší. Jedlá s označením „výrobok neobsahuje cholesterol“ (napríklad na stužených rastlinných tukoch) nie sú preto bezpečnou voľbou pre tých, čo chcú hladinu svojho cholesterolu znižovať. *Vaječný žltok* obsahuje vysoké množstvo cholesterolu, ale vôbec neobsahuje nasýtené mastné kyseliny. Naopak, obsahuje lecitín a určité množstvo 3- Ω mastných kyselín. Jedno vajce denne je akceptovateľné v závislosti od hmotnosti chorého.
- Aké tuky sú najvhodnejšie?
  1. Najširšie použitie má **olivový olej**, ktorý obsahuje 74 % mononenasýtenej kyseliny olejovej. Práve táto mastná kyselina zaisťuje mimoriadnu tepelnú stabilitu olivového oleja, preto je olivový olej vhodný na použitie za tepla

i za studena. Takzvaný panenský olivový olej obsahuje veľmi účinné antioxidanty. Olivový olej je súčasťou epidemiologicky preverenej mediteránnej diéty.

2. Z **tuhých tukov** má až 56 % nenasýtených mastných kyselín **bravčová masť**, z čoho mononenasýtená kyselina olejová tvorí 45 %. Bravčová masť je preto v tepelnej stabilite na druhom mieste za olivovým olejom. Striedme použitie bravčovej masti je aj podľa epidemiologických výsledkov z ostrova Okinawa racionálnou voľbou.

- Výnimočné postavenie 3- Ω mastných kyselín z rýb

Na základe epidemiologických štúdií vo svete jestvujú štyri vedecky overené stravovacie modely:

1. **Diéta grónskych Inuitov** žijúcich za severným polárnym kruhom – pozostáva výlučne z rýb a morských živočíchov. Pomer úmrtnosti oproti Dánom na KVS a nádorové ochorenia je 1 : 10.
2. **Stredomorská diéta** – základná charakteristika je v mimoriadnej pestrosti zeleniny, ovocia, cestovín, strukovín, cesnaku, cibule. Obsahuje vysoký podiel rýb a morských živočíchov.
3. **Japonský stravovací model** – vyniká výnimočne nízkym podielom tuku. Tepelná príprava najmä varením, dusením a pečením. Dominuje listová zelenina, strukoviny (najmä sója vo forme tofu), ryža varená bez tuku, ryby každý deň, navyše krevety a morské riasy.
4. **Okinawský model** – od japonského sa odlišuje podstatne väčším podielom ovocia a pestrosťou zeleniny vzhľadom na subtropickú klímu. Dennou potravou sú sladké zemiaky, ryby a sviatočne bravčové mäso s nízkym podielom tuku.

- Účinky 3- Ω mastných kyselín

- znižujú morbiditu a mortalitu na IM
- znižujú významným spôsobom výskyt porúch srdcového rytmu
- znižujú riziko náhlej smrti aj v rámci sekundárnej prevencie (Lyonská srdcová štúdia, GISI PREV)
- účinná dávka: 850 mg 3- Ω MK dvakrát týždenne

- Obsah 3- Ω mastných kyselín v rybách v mg/100g

úhor	5,6 g	losos	2,0 g
šproty	4,3 g	halibut	1,3 g
slede	3,5 g	makrela	0,8 g

- **Molekulárna biológia a genetika** potvrdzujú, že frekvencia spontánnych mutácií jadrovej DNK predstavuje 0,5 % za 1 000 000 rokov, t. j. 0,005 % za 10000 rokov. Genetický kód súčasného človeka sa zhoduje s paleolitom (vysoký podiel pohybu – chôdze, chýbanie koncentrovaných foriem energie z tuku a cukrov, veľa vláknin, minerálov, vitamínov, nízky podiel soli).

Výživa a pohybová aktivita sú preto rozhodujúcimi činiteľmi, ktoré ovplyvňujú kardiovaskulárnu morbiditu a mortalitu z celosvetového hľadiska.

Kritické poznámky k predloženým odporúčaniam

Na úvod treba zdôrazniť, že farmakoterapia v oblasti primárnej aj sekundárnej prevencie kardiovaskulárnych ochorení sa má začať až po neúspechu nefarmakologických opatrení. Výnimku tvoria osoby s výrazne zvýšenou hladinou celkového cholesterolu v plazme (8,0 mmol/l a viac), LDL cholesterolu nad 6,0 mmol/l, respektíve hodnotami tlaku krvi 180/110 mmHg a vyššie.

Pri posudzovaní kardiovaskulárneho rizika podľa tabuľky SCORE musíme mať na pamäti, že **tabuľka SCO-**

RE zohľadňuje iba päť rizikových faktorov, z toho dva neovplyvniteľné (pohlavie, vek). Zostávajú tak iba tri ovplyvniteľné rizikové faktory (systolický krvný tlak, hladina celkového cholesterolu a fajčiarsky status). Na tejto skutočnosti nič nemení ani zaradenie ďalšieho faktora, ktorým je **geografické rozčlenenie na regióny Európy** s vysokým a nízkym rizikom. **Tabuľka nezohľadňuje také významné rizikové faktory, akými sú diabetes mellitus, porucha glukózovej tolerancie, hladina HDL cholesterolu**

lu a triacylglycerolov, obezita, nedostatočná telesná aktivita, A typ správania, hyperhomocysteinémia a subklinické orgánové poškodenie. Tiež by bolo žiaduce zohľadniť hladinu apolipoproteínu B alebo Lp (a), C reaktívneho proteínu a fibrinogénu. Text Odporúčaní síce na tieto skutočnosti upozorňuje, ale simplifikovaný postup podľa SCORE, zameraný na výpočet absolútneho rizika podľa tabuliek, by mohol viesť k jeho výraznému podceneniu. Platí to najmä pre vysokorizikovú kombináciu, akou je metabolický syndróm. Uvedomujeme si, že tabuľky SCORE zhodnocujú iba riziko 10-ročnej fatálnej príhody a vynechávajú nefatálne príhody. Na druhej strane je pravdou, že prevalencia artériovej hypertenzie, hypercholesterolémie a fajčenia v populácii Slovenskej republiky je tak vysoká, že napríklad úspešné zvládnutie „iba“ týchto troch navrhovaných rizikových faktorov by podstatnou mierou dokázalo znížiť kardiovaskulárne ochorenia a ich fatálne následky v SR.

V zákaze fajčenia je potrebné zdôrazniť to, čo chýba v odporúčaní ESC, že v efektívnej prevencii kardiovaskulárnych ochorení je **nevyhnutné prestať s fajčením akejkoľvek formy tabaku a teda ich aj vymenovať: cigarety, fajka, cigary a pasívne fajčenie.** Udržuje sa totiž nesprávny názor o výlučnej škodlivosti fajčenia cigariet. Aj cigarety označené ako „light“ majú rovnaký potenciál škodlivosti, nepredstavujú teda žiadnu zdravšiu alternatívu a ich označenie je zavádzajúce.

Artériová hypertenzia je dôvodom k začatiu okamžitej farmakologickej liečby vtedy, ak hodnoty tlaku krvi dosahujú (respektíve presahujú) 180 mmHg systolického a/alebo 110 mmHg diastolického tlaku. Cieľom nefarmakologickej a farmakologickej liečby by mali byť hodnoty krvného tlaku menej ako 140/90 mmHg, u diabetikov dokonca 130/80 mmHg a menej. Pokles krvného tlaku by sa mal dosahovať pozvoľna a hodnoty by v priebehu 24 hodín mali byť vyrovnané, s minimom výkyvov. Potrebné je zohľadniť reakciu pacienta na výraznejší pokles krvného tlaku (napríklad možnosť závratov) a poučiť ho vopred o prevencii ortostatickej hypotenzie a pádov. Tieto požiadavky treba mať na mysli najmä vo vekových kategóriách starších osôb. Hypotenzy účinnok a pokles kardiovaskulárnej mortality a morbidity zaistujú podľa súčasných poznatkov viaceré skupiny hypotenzív: diuretiká, betablokátoary, ACE inhibítory, blokátoary kalciových kanálov, centrálné účinkujúce hypotenzíva a antagonisty angiotenzínu II. Výber lieku/liekov závisí od nameraných hodnôt krvného tlaku, úrovne kardiovaskulárneho rizika a od prítomnosti orgánových komplikácií a pridružených ochorení. Pri liečbe pacienta s ICHS, najmä ak už prekonal infarkt myokardu, nesmú chýbať betablokátoary (okrem absolútnych indikácií),

u diabetika ACE inhibítory, respektíve antagonisty angiotenzínu II. U starších osôb uprednostňujeme diuretiká ako úvodnú liečbu. Compliance pacienta zlepšuje, ak sa liek podáva v jednej dennej dávke. Ak je monoterapia neúspešná, mala by dostať prednosť kombinovaná liečba dvoch (a prípadne viacerých) liekov pred zvyšovaním dávky jedného lieku do maximálnych terapeutických dávok.

Dyslipoproteinémia. V tejto kategórii má úprava životného štýlu zásadný význam. Medikamentózna terapia prichádza do úvahy až po zlyhaní nefarmakologických zásahov. Výnimku tvoria osoby s plazmatickou hladinou celkového cholesterolu 8,0 mmol/l a viac, respektíve LDL cholesterolu 6,0 mmol/l a viac. Naplánované cieľové hodnoty celkového a najmä LDL cholesterolu závisia od hodnoty celkového kardiovaskulárneho rizika (pozri kroky 1 až 5 Lipidového konsenzu – 2). Zdôrazňujeme, že u osôb s vysokým kardiovaskulárnym rizikom cieľom pre celkový cholesterol je hodnota nižšia ako 4,5 mmol/l a pre LDL cholesterol 2,5 mmol/l a menej. Tieto prísnejšie cieľové hodnoty platia aj pre pacientov s diabetom.

Hladinu HDL cholesterolu považujeme za zníženú pri hodnotách pod 1,0 mmol/l u mužov a 1,3 mmol/l u žien. Hladina sérových triacylglycerolov by nemala presahovať 2,0 mmol/l. U osôb s **metabolickým syndrómom** začíname liečbu hypolipidemikami prakticky ihneď po stanovení diagnózy (pozri kritériá pre metabolický syndróm v Odporúčaní aj Lipidovom konsenze – 2). Za vysokorizikové osoby považujeme tiež tých pacientov, ktorí majú izolovanú hladinu triacylglycerolov vyššiu ako 5,0 mmol/l (riziko pankreatitídy), preto liečbu takisto začíname ihneď. Pri hodnotách triacylglycerolov 3,0 – 5,0 mmol/l sa riadime výškou 10-ročného rizika. Ak je riziko vyššie ako 5 %, aj po trojmesačnej kontrolovanej úprave životného štýlu začneme medikamentóznou liečbu. *Z liekov máme k dispozícii statíny, fibráty a perspektívne aj látky, ktoré znižujú resorbciu cholesterolu v čreve (ezetimib).* Podávanie živíc a derivátov kyseliny nikotínovej sa u nás kvôli množstvu vedľajších účinkov a početné kontraindikácie širšie nepresadilo. Ezetimib sa javí ako veľmi perspektívny nový liek, blokujúci resorbciu cholesterolu v tenkom čreve. Možno ho podávať v monoterapii, alebo v kombinácii so statínmi, ak sám statín nemá dostatočný liečebný efekt. V kombinácii so statínmi ezetimib umožňuje znížiť účinnú dávku statínu a tým znížiť riziko potencionalných nežiaducich účinkov na minimum (najmä myopatie, kde je najobávanejšou komplikáciou rhabdomyolýza, ktorá ohrozuje jedinca akútnym renálnym zlyhaním až smrťou).

Statíny (inhibítory 3-hydroxy-3-metylglutaryl koenzým A reduktázy) znižujú najmä hladinu LDL choleste-

rolu (až o 55 %), hladinu triacylglycerolov (do 30 %), pričom môžu priaznivo zvyšovať hladinu HDL cholesterolu až o 15 %.

Fibráty prednostne znižujú hladinu triacylglycerolov (až o 50 %) a zvyšujú hladinu HDL cholesterolu (až o 20 %). Znižujú hladinu LDL cholesterolu (do 20 %).

Ezetimib znižuje hladinu LDL cholesterolu a triacylglycerolov a zvyšuje hladinu HDL cholesterolu. Potencuje účinok statínov a zvyšuje bezpečnosť ich podávaní.

Údaje medicíny založenej na dôkazoch jednoznačne dokázali účinnosť statínov a fibrátov v primárnej aj sekundárnej prevencii kardiovaskulárnych príhod. Štatistiky ale poukazujú na fakt, že z celkového počtu osôb, u ktorých je hypolipidemická terapia indikovaná, ju dostáva v Európe iba 12 až 30 %. Reálny predpoklad je, že pri postupnom skvalitňovaní zdravotníckej starostlivosti sa podstatne zvýši odborný tlak na frekventnejšie podávanie hypolipidemík a zvyšovanie terapeutických dávok. O to viac je potrebné myslieť na možné riziká takejto terapie: pri podávaní statínov aj fibrátov indikujúci lekár musí ovládať spôsob prevencie a včasného zachytenia príznakov nežiaducich účinkov – svalovej slabosti, zvýšenia aktivity sérových transamináz (kreatínfosfokinázy). Najzávažnejšou nežiaducou príhodou je rabdomyolýza, ktorá je našťastie veľmi zriedkavá. Ak sa vyvinie a nie je rýchlo odhalená, končí fatálne. Pravdepodobnosť jej výskytu sa významne zvyšuje pri súčasnej kombinovanej liečbe statín + fibrát. Tento typ terapie by mal byť preto zverený len do rúk odborníkov.

Medicínsky účinná a ekonomicky reálna prevencia musí mať ťažisko v opatreniach, **efektívne a pozitívne ovplyvňujúcich životný štýl** (komplex všetkých aspektov životosprávy). Farmakoterapia (s uvedenými výnimka-

mi) nastupuje až v druhom slede, t. j. pri zlyhaní alebo nedostatočnom efekte nefarmakologických opatrení. **Účinná prevencia si vyžaduje boj proti všetkým známym rizikovým faktorom**, čo nesie v sebe riziko polypragmázie. Môžeme sa jej vyvarovať okrem iného uprednostnením liekov, ktoré pôsobia súčasne viacerými smermi. Klasickým príkladom je podávanie **ACE inhibítorov**, ktoré sú okrem antihypertenzívneho efektu účinné aj pri liečbe kardiálnej dekompenzácie a majú nefroprotektívny účinok, čo využívame najmä u pacientov s diabetom.

Farmakoterapia musí byť cieleňá, t. j. zameraná na rizikové skupiny populácie, preto jej musí predchádzať starostlivá stratifikácia rizika. Podávanie aj tých najúčinnjších liekov nie je efektívne, ak lekár nedosiahne dostatočnú vedomú spoluprácu pacienta (compliance). Snažíme sa o ňu nadviazaním primeraného kontaktu pacient – lekár najmä kvalitnou osvetovou prácou. Odporúčania sú účinnou pomôckou pri racionálnej diagnostike, vytyčení strategického smeru boja proti rizikovým faktorom a výbere optimálnej farmakoterapie. Mechanické uplatňovanie odporúčaní v manažmente individuálneho pacienta by však mohlo byť v určitých situáciách dokonca škodlivé. Liečba má byť vždy individualizovaná, „ušitá na mieru“ podľa rizikového profilu a celkového zdravotného stavu každého pacienta. Ak sa rozhodujeme podávať kombináciu dvoch a viacerých liekov, znalosti o farmakodynamike liečiv a ich možných interakciách sú nevyhnutnosťou. Nemožno zabúdať ani na rozdiely v metabolizovaní toho istého lieku rozličnými skupinami pacientov (napríklad u staršej populácie, diabetikov, pri renálnej insuficiencii a podobne). Dodržiavanie zásad racionálnej farmakoterapie zvýši jej bezpečnosť tým, že minimalizuje možnosť nevhodných interakcií a nežiaducich účinkov liečiv.

Autori komentára – Výbor PSPK SKS:

Prof. MUDr. Zoltán Mikeš, DrSc.

(predseda Pracovnej skupiny preventívnej kardiológie SKS)

Doc. MUDr. Slavomíra Filipová, CSc.

Prof. MUDr. Viliam Bada, CSc.

Doc. MUDr. Andrej Dukát, CSc.

MUDr. Ján Lietava, CSc.